

ЗАБУТТЮ НЕПІДВЛАДНЕ

ГОЛОДОМОР 1932–1933 РОКІВ: ОЧИМА СТУДЕНТІВ, МОВОЮ СПОГАДІВ – СВІДЧЕНЬ ОЧЕВИДЦІВ

Голодомор 1932 – 1933 років – одна із найжахливіших трагедій українського народу. Про цю величезну національну катастрофу створена значна і різноманітна література.

Починаючи з 2002 року, до активної участі в дослідженні цієї проблеми залучаються студенти Чернігівського державного технологічного університету. Одним із головних напрямків цієї роботи є пошук та запис свідчень очевидців про голодомор 1932-1933 і голод 1946-1947 років. Ми вважаємо дуже важливим, щоб спогади передавалися від старшого до молодшого покоління безпосередньо під час спілкування. При цьому студенти завжди дивуються, чому в нашому суспільстві знаходяться люди, які скептично оцінюють факт голодомору. Адже ще є очевидці та мученики, які вижили і засвідчують, що це була акція, штучно створена більшовицьким тоталітарним режимом.

Зібрані разом із студентами та викладачами Чернігівського державного педагогічного університету та інших вузів м. Чернігова спогади-свідчення опубліковані у трьох збірках “Пам’ять народу неубієнна. Голодомор на Чернігівщині 1932–1933 рр”. Готується до друку нова збірка.

Сферою постійної нашої уваги є вивчення думок студентів про голодомор. У 2003 році було проведено конкретно - соціологічне дослідження, метою якого було визначення ставлення та оцінки студентами голодоморних процесів. У 2007 році ми провели повторне опитування з метою порівняльного аналізу змін в оцінках. У дослідженнях взяло участь 260 респондентів. Вибірка охопила студентів усіх факультетів університету, і її можна вважати репрезентативною. Крім анкетування, використовувалися й інші методи: інтерв’ю, тестування, спостереження.

Анкетування, проведене у 2007 р., показало, що 55,7% респондентів вважають свої знання про голодомор достатніми, тоді як у 2003 р. – 44%.

До головних джерел, з яких студенти знають про голодомор, віднесені такі:

	2003р.	2007р.
- підручники з історії України	83,3%	87,3%
- свідчення людей, що пережили голодомор чи були його очевидцями	64%	57%
- художня література	53,2%	42,9%
- засоби масової інформації	45,9%	57,7%
- сучасні наукові публікації	2,7%	16,7%

Як видно, за минулий період для студентів особливо зросло значення таких джерел знань про голодомор, як підручники з історії України, засоби масової

інформації, сучасні наукові публікації. Інші джерела знань про голодомор, як дослідження радянських вчених, матеріали радянської преси для студентів, як і раніше, практично не мають значення.

На запитання: "У чому, на ваш погляд, крилися причини голодомору?" ми одержали такі відповіді в порядку зниження їх значення для опитаних:

- вилучення у селян під час подвірних обшуків усіх продуктів харчування - 72,5%
- конфіскаційні хлібозаготівлі - 57%
- вивіз зерна у з України на початку 30-х років - 53,7%
- соціально-економічна політика тоталітарного режиму - 47,7%
- насильницька суцільна колективізація - 42,3%
- людиноненависницька політика розкуркулення - 26,2%

Чому в Україні протягом двох з половиною десятиріч виникли три голодомори? Це випадковість чи закономірність? Чому Україна, маючи найкращі у світі чорноземи, потрапила у такі жахиття?

Відповідаючи на ці запитання, респонденти вказують, що головною причиною голодомору стала політика тоталітарного режиму, інструментом якої був терор, у т.ч. терор голодом.

Привертають увагу відповіді респондентів на запитання "Хто, на вашу думку, несе відповідальність за голодомор в Україні?":

	2003р.	2007р.
- Й.Сталін та його оточення, в першу чергу В.Молотов, Л.Каганович, Г.Зинов'єв	86,5%	73,2%
- керівництво республіки: С.Косіор, В.Чубар, Г.Петровський	37,8%	24,2%
- більшовицький тоталітарний режим взагалі	32,4%	69,8%
- "активісти", які проводили масові обшуки селянських господарств	28,8%	21,5%
- секретарі обкомів та голови облвиконкомів, посадові особи райкомів та райвиконкомів	18,9%	8,7%

Аналіз відповідей показує, що за останні 4 роки змінилися погляди студентів щодо відповідальності за голодомор в Україні по всіх позиціях. Зокрема, різко збільшилася частка респондентів, які вважають, що головну відповідальність несе більшовицький тоталітарний режим взагалі (у 2003р. – 32,4%; у 2007р. – 69,8%).

Водночас студенти відзначають, що вирішення проблеми відповідальності можливе лише на основі глибокого, всебічного аналізу дослідниками всіх фактів того часу.

Результати відповідей на запитання "Які, на вашу думку, наслідки голодомору 1932 – 1933 років в Україні?" залишаються досить стабільними:

	2003р.	2007р.
- демографічні	85,6%	86,5%
- соціально-психологічні	79,2%	65,8%
- морально-етичні	63%	59,7%
- соціально-економічні	45%	48,3%
- політичні	31,5%	26,2%

Студенти відзначають, що голодомор залишив жахливу духовну руїну, яка відчувається і сьогодні. Народовбивчий злочин, вчинений тоталітарним режимом, за своїм змістом, масштабами, кількістю жертв не має аналогів у світовій історії.

На думку студентів, наслідки голодомору потребують подальшого дослідження. Це необхідно для відновлення історичної справедливості, вшанування пам'яті безневинних жертв, а також для нашого прозріння.

В анкеті було поставлено і таке запитання: "Як ви можете пояснити утаємнення і замовчування радянськими владними структурами масового голодомору в Україні впродовж понад п'ятдесяти років?"

Студенти відповіли так:

- приховували злочинну політику Й.Сталіна та його оточення	2003р. 77,4%	2007р. 64,4%
- радянське керівництво не хотіло визнавати хибність аграрної політики	60,4%	44,9%
- Радянський Союз прагнув зберегти підтримку його політики робітниками капіталістичних країн	20,7%	24,8%

У зв'язку з цим у студентів виникає багато запитань і водночас відповідей. Чи відомо було керівництву західних країн про голодомор в Україні? Якщо відомо, то чому вони прикривали страшну дійсність, закривали на це очі? Очевидно, боялися радянської імперії.

На запитання: “Чи постраждали від голодомору у вашій родині? Чи збереглися родинні перекази про цю трагедію?” 62,2% респондентів у 2003 р. і 52,3% у 2007 р. дали ствердну відповідь: їхні родичі стали жертвами. А ті члени родини, яким вдалося вижити, довіку пам'ятатимуть великий голод. Підсумовуючи, можна сказати, що проведені дослідження засвідчують небайдуже ставлення студентської молоді до одного із найжахливіших проявів геноциду стосовно українців. 41% опитаних студентів хотіли б взяти участь у збиранні свідчень-спогадів.

Продовжуючи цю роботу, своїм головним моральним обов'язком вважаємо виявлення і публікацію нових свідчень якнайбільшої кількості очевидців голодомору на Чернігівщині.

Участь студентів у дослідженні цих трагічних подій сприятиме вихованню у них прагнення жити в такому суспільстві, де подібні терори голодом не могли б повторитися.

Джерела та література:

1. Веселова О.М., Марочко В.І., Мовчан О.М. Голодомори в Україні, 1921 – 1923, 1932 – 1933, 1946 – 1947: Злочини проти народу – 2-ге вид., допов. – К.; Нью – Йорк: Вид-во М.П. Коць, 2000. – 274 с.
2. Геноцид українського народу: історична пам'ять та політико-правова оцінка. Міжнародна наук. – практ. конф., Київ, 25 листопада 2000р.: Матеріали / Ред. В.А.Смолій та ін. – Київ – Нью – Йорк, 2003. – 595 с.
3. Голод 1932 – 1933 років в Україні: причини та наслідки. / Ред. рада: В.А.Смолій, І.М.Дзюба та ін.; відп. ред. В.М.Литвин. – К: Наук. думка, 2003. – 887 с.
4. Демченко Т.П. Колективізація та Голодомор 1932 – 1933 рр. на Чернігівщині: Навч. посібник. – Чернігів: ВАТ “РВК” “Деснянська правда”. 2007. – 72 с.
5. Марочко В.І. Голодомор в Україні 1932 – 1933 рр.: причини і наслідки. Конспект лекцій – К.: 1994. – 64 с.
6. Мейс Дж. Політичні причини голодомору в Україні (1932 – 1933 рр.) // Укр. іст. журн. – 1995. - №1. – с.34 – 48.
7. Легецька Л.О. Голодомор 1932 – 1933 років в Україні: очима студентів (за матеріалами соціологічного опитування). – Пам'ять народу неубійенна: “Це твій, Ясю, дід”: старше покоління розповідає молоді про голод 1932 – 1933 рр. / Упоряд. Демченко Т.П., Легецька Л.О., Карпова І.Г. – Чернігів – Ніжин: Тов. Видавництва “Аспект - Поліграф”, 2005. – с.5 – 7.

